

Cartografia de la vegetació del terme municipal de Santa Coloma de Farners

Antònia Llabrés Bernat

INTRODUCCIÓ

Existeixen nombrosos estudis sobre la vegetació de la Comarca de la Selva, però essent Santa Coloma de Farners un terme municipal on es dóna una important explotació forestal, paradoxalment, no ha estat objecte de cap treball científic que tingués com a finalitat la localització geogràfica de les distintes comunitats vegetals que es donen al seu territori. Mitjançant aquest treball no es pretén realitzar un estudi fito-sociològic de les diferents comunitats ni de la flora de la zona sinó l'elaboració de la cartografia de la vegetació potencial i actual del terme municipal de Santa Coloma de Farners. El mapa que en resulta ha d'anar acompanyat d'una breu explicació de cada una de les comunitats que s'hi distingeixen per tal de possibilitar-ne la lectura.

Les pàgines que segueixen són només una part d'un treball més ampli la finalitat del qual és la confecció del mapa ecològic de Santa Coloma de Farners.

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El terme municipal de Santa Coloma de Farners es troba a la part central de la comarca de la Selva. La ciutat està ubicada ja a la plana, però el territori del municipi comprèn una extensa zona muntanyenca del massís del Montseny, al seu acabament pel llevant, i part del sud de les Guilleries. Forma part, per tant, de les Muntanyes Catalàniques o del sistema Mediterrani Català i més concretament de la serralada pre-litoral.

El terme també comprèn bona part de la capçalera de la Riera de Santa Coloma o Major, i la vall de la Riera de Castanyet, amb un total de 71,31 km²,

i una longitud màxima de 12,5 km entre la Calcinera i el final del terme per la carretera que duu a Sils.

Es troba entre els 41°50'04" de latitud, 41°55'00" de latitud nord i 2°34' i 2°43' de longitud est Gr.

L'orientació general del relleu és en direcció sud-est i formant al nord els contraforts on es registren les màximes altures, sense arribar als 1.000 m, de Santa Bàrbara, l'Espinal i la Serra del Corb, separats de la vall de Santa Coloma per les muntanyes de Farners i les Roques d'En Planes, que l'envolten per ponent, amb altures mitjanes de 600 a 700 m.

SUBSTRAT LITOLÒGIC

La majoria dels materials són de caràcter silícic, amb domini de les roques àcides del tipus del granit que formen en el paisatge aglomeracions de grans dimensions que es denominen «Rocar». En una petita zona, arraconada al nord del terme trobem substrats del paleozoic i roques metamòrfiques de tipus esquist.

Tan sols a les àrees més baixes i a les vores de les rieres es detecten terrenys terciaris (del neogen) i quaternaris.

Els sòls que hi trobem són del tipus de la terra bruna de transició; així mateix apareixen tot sovint sòls bruts arenosos (sorrals i saulons granítics) a la vora de les rieres i també als indrets sotmesos a una intensa erosió edàfica.

CLIMATOLOGIA

Estem situats en plena regió mediterrània, a ben poca distància del mar (20 km aproximadament). El terreny estudiat gaudeix, doncs, d'un clima de caràcter mediterrani de tendència marítima, temperat i relativament humit.

La temperatura mitjana anual és de 15,35 °C.

La pluviositat mitjana anual és de 850 l/m², quantitat que es distribueix de la següent manera: primavera, 210 l/m²; estiu, 174,4 l/m²; tardor, 322,6 l/m²; hivern, 126,7 l/m². Els dies de glaçada són 30 o 40 anualment. Dades tretes de Febrer (1930).

LA VEGETACIÓ

La vegetació de Santa Coloma de Farners té un caràcter marcadament forestal que ha estat aprofitat des de ja fa molts anys per l'home. L'exploració contínua dels seus boscos i l'afavoriment de determinades espècies sobre les altres han provocat una complexa evolució de les diverses comunitats vegetals, que dificulta el coneixement de la seva distribució potencial.

La flora és de tipus mediterrani i humit amb presència d'espècies calcífugues, com determina el substrat geològic del país.

En un territori físicament homogeni (com és el de Santa Coloma de Farners amb 71,31 km²) la diferenciació de la vegetació ve donada per l'ambient —clima i sòl— i adquireix una riquesa i variació considerables.

Per aquesta raó i per la seva proximitat geogràfica al massís del Montseny, ens trobem amb la presència de plantes mediterrànies, formant part de les comunitats dels sòls més humits i dels llocs més frescs dels obacs.

Tot seguit descriurem les tres grans classes de vegetació forestal que hem trobat al terme de Santa Coloma de Farners:

- Els boscos escleròfils mediterrànies amb els seus estadis de degradació.
- Els boscos caducifolis submediterrànies.
- Els boscos de ribera permanent.

ELS BOSCOS ESCLERÒFILLS MEDITERRANIS

Els alzinars (aliança del *Quercus ilicis*) constitueixen les clímax més ampliament disposades al terme municipal estudiat. Dominen en aquells indrets on han estat respectats. Es tracta d'un bosc dens amb arbusts, lianes i estrat herbaci; tot això li dona una gran complexitat estructural i funcional.

Segons les condicions ambientals (pendent, altitud, orientació, factors químics...) podem distingir diferents associacions, de les quals s'han trobat al terme municipal de Santa Coloma les següents:

1. *Quercetum ilicis galloprovinciale*.
2. *Quercetum galloprovinciale suberetosum*.
3. *Quercetum mediterraneo-montanum*.

1. «*Quercetum ilicis galloprovinciale*»

És l'alzinar típic. Hi trobem una vegetació mediterrània septentrional. Requereix un sòl relativament profund i ben constituït, així com una certa concentració de bases. Té preferència per zones d'acumulació de material, fondalades i llocs amb poc pendent. Aquestes exigències, juntament amb l'explotació soferta per la transformació de la seva fusta en carbó, fa algun temps, fan que aquest tipus de bosc no sigui freqüent en aquestes contrades, quan, potencialment, hauria de ser el més ampliament difós en aquesta zona.

2. «*Quercetum ilicis galloprovinciale suberetosum*»

La sureda, com vulgarment es coneix aquesta associació vegetal, és una variant molt pròxima a l'alzinar típic. En la seva fisonomia es diferencien per ésser aquest menys dens i perquè el seu estrat arbustiú el componen espècies tolerants a la llum. L'acompanyen una brolla de brucs i estepes (*Cistion*), i normalment entre l'estrat arbori clar de sureda apareixen els pins pinyers i la pinassa. L'alzinar surera tan sols es pot desenvolupar bé en sòls oligotròfics, ben airejats i silícics. Apareix als vessants solells i a les parts altes de

les carenes de Santa Coloma. Tan estesa es troba la sureda, afavorida evidentment per l'home, que constitueix, juntament amb el Rocar, el símbol d'aquest poble.

3. «*Quercetum mediterraneo-montanum*»

Anomenat alzinar muntanyenc, es diferencia de l'alzinar típic per una considerable disminució d'espècies termòfiles i al mateix temps un augment d'espècies de muntanya (en la seva majoria eurosiberianes i acidòfiles).

Entre un i altre tipus d'alzinar existeix un estadi de transició, per davall del qual se situa l'alzinar típic i per damunt l'alzinar muntanyenc. Aquest darrer és difícil de trobar a Santa Coloma; en altre temps, possiblement, ocupava els obacs de les muntanyes per damunt els 400 m on ara trobem les grans extensions de castanyers, mentre que als solells el límit d'altitud devien ser els 600 m. Nosaltres l'hem trobat a la part alta de la capçalera de la Riera de Castanyet i, encara que no massa ben conservat, al vessant nord de les Roques de Planes, on conviu amb alguns castanyers.

ESTADIS DE DEGRADACIÓ DELS ALZINARS A SANTA COLOMA DE FARNERS

a) *Quercetum galloprovinciale arbutetosum*.

Configura un bosc molt clar on l'arboç apareix totalment desenvolupat, i forma, amb l'alzina surera, molt esclarissada, l'estrat arbori. L'hem trobat a uns 500 m d'altitud, amb un sòl bastant ben constituït, on el terreny presenta poc pendent.

b) *Lavàndula. Ericetum scopariae*: Brolla de bruc d'escombres.

Hi observem una dominància de l'*Erica scoparia*, que s'instal·la damunt de substrats granítics, preferiblement en sòls profunds, una mica humits i amb poc pendent. L'acompanya un estrat arbori clar d'alzina (*Quercus ilex*), surera (*Quercus suber*) i de pi pinyoner (*Pinus pinea*), i, aquí a Santa Coloma, de pinassa (*Pinus maritima*), que es troba en grans extensions i densitat, un altre cop afavorida per l'home per la seva explotació.

c) *Cisteto-Sarothamnetum catalaunici*: Brolla d'estepa negra i bruc masclé.

Predominen l'*Erica arborea*, el *Cistus salviifolius* i també, en certes ocasions la *Calluna vulgaris*. Aquesta associació tendeix a instal·lar-se als solells inclinats, és molt més xeròfila que l'anterior. Sol tenir un estrat arbori molt lax de *Quercus suber*.

d) *Helianthemetum guttati*: Pradell d'eliantem tacat.

Són pradells anuals que solen anunciar una etapa molt avançada de la degradació de la vegetació als sòls silícics. Sol estar situada en petites superfícies marginals, a la base de costers granítics on el sòl és sorrenc i oligotròfic (sauló).

e) *Hyparrhenietum hirto-pubescentis*: Prat sec d'albellatge.

El trobem sovint formant petits prats a les voreres dels camins i sempre situats a solells; és una associació termòfila. L'hem trobat freqüentment als llocs on s'ha talat la vegetació llenyosa primitiva.

ELS BOSCOS CADUCIFOLIS SUBMEDITERRANIS

Les rouredes xeromesòfiles (*Quercetalia pubescentis*) no tenen massa importància quantitativa a Santa Coloma, si la comparem, per exemple, als alzinars, però sí que tenen un gran interès qualitatiu. No es coneix encara massa bé com s'ha arribat a la distribució territorial actual de les rouredes ni la seva potencialitat.

La plana de Santa Coloma de Farners, constituïda per materials quaternaris i terciaris, on ara trobem la gran part dels camps de conreu, era, en altre temps, una extensa massa arbòria on els roures devien ser l'element dominant. Les terres que en resulten després de la seva tala són molt bones per a la producció agrícola i això ha provocat, precisament, que aquest bosc hagi quedat reduït, amb el temps, a petites àrees enmig dels camps de conreu, i que manqui en moltes d'elles l'estrat arbustiu. Aquestes rouredes, on la presència de l'alzina (*Quercus ilex*) es fa prou important, són definides per W. Zeller (1957) com a poblacions mixtes de *Quercus pubescens* i *Quercus ilex*.

Oriol de Bolós parla de dos tipus de rouredes que apareixen a la Selva (1959):

- La roureda de sòls àcids. *Querceto-Cariceto depressae*.
- La roureda de sòls neutres. *Sorbeto-Quercetum canariensis*.

D'aquestes dues hem trobat a Santa Coloma la segona a les parts més frescals i baixes de les muntanyoles situades al sud-est del terme municipal. Es tracta d'una comunitat on el *Quercus pubescens* i la surera (*Quercus suber*) estan sempre presents.

També hem localitzat una petita superfície de *Querceto-Aceretum opali*, un altre tipus de bosc xeromesòfil, a uns 570-600 m, en una zona molt humida pròxima al final de la vall de la part alta de la Riera de Castanyet.

ELS BOSCOS CADUCIFOLIS DE CARÀCTER EUROSIBERIA

La castanyeda. Es troba en grans extensions ocupant pràcticament tots els obacs de la muntanya a partir de 300 m, introduïda per l'home. També creix espontàniament i forma part com a estrat arbori d'alguns boscos de ribera. L'extensió d'aquest tipus de bosc, és a dir, de la Castanyeda, és conseqüència de la rendibilitat de la seva explotació i del seu caràcter cíclic que permet distints aprofitaments en cada una de les diferents fases del creixement de l'arbre.

L'avellanosa (*Polysticheto-Coryletum*). La trobem als rierols dels vessants frescals. Es caracteritza per la presència de l'avellaner (*Corylus avellana*) i de la falguera (*Polystichum setiferum*). Gairebé sempre l'acompanya un estrat arbori de vern (*Alnus glutinosa*). La seva flora herbàcia és molt rica i és en

aquest punt que presenta afinitats amb els boscos caducifolis mixtos, propis de l'Europa mitjana.

ELS BOSCOS DE RIBERA

La verneda (*Alneto-Lamietum flexouri*) es troba a les voreres de la majoria de les rieres de Santa Coloma de Farners. El vern (*Alnus glutinosa*) n'és l'arbre dominant; l'acompanyen l'om (*Ulmus carpinifolia*) i els freixes (*Fraxinus oxycarpa*). Són boscos molt rics en nombre d'espècies en els quals es detecta la presència de flora eurosiberiana, que els dona un gran atractiu.

També formen boscos de ribera les comunitats no climàtiques de plantacions de *Populus nigra*, *Platanus hybrida* i *Robinia pseudoacacia*, aquest darrer amb una gran importància econòmica.

BIBLIOGRAFIA

- BOLÓS, Oriol de: *El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic*. Institut d'Estudis Catalans, 1959.
- BOLÓS, Oriol de: *El paisatge vegetal barcelonès*. Universitat de Barcelona, 1962.
- BOLÓS, Oriol de: *La Vegetació del Montseny*. Diputació de Barcelona, 1983.
- FOLCH I GUILLÈN, R.: *La vegetació dels Països Catalans. Geografia de Catalunya*. Ed. Aedos.
- GINESTA, S.: *La Comarca de la Selva*. Biblioteca Selecta, 1972.
- RIBA, O.; BOLÓS, O. de; PANAREDA, J.; NUET, J.; GOSALBEZ, J.: *Geografia física dels Països Catalans*. Edit. Ketres.
- VILAR, Lluís: *Estudi sobre la Flora i Vegetació de Sils i Turons de Maçanet*. Tesina, 1981.
- ZELLER, W.: *Etude phytosociologique du Arene-liege en Catalogne*. Zaragoza, 1959.

LLEGENDA DEL MAPA

La vegetació potencial apareix en color. Les zones transformades vénen representades per signes.

	Roureda amb blada (<i>Aceri opali</i> — <i>Quercetum petraeae</i>).
	Avellanosa amb polistic (<i>Polysticho</i> — <i>Coryletum</i>).
	Poblacions mixtes de <i>Quercus ilex</i> i <i>Quercus pubescens</i> .
	Roureda de sòls neutres (<i>Sorbeto</i> — <i>Quercetum canariensis</i>).
	Alzinar muntanyenc (<i>Quercetum mediterraneo-montanum</i>).
	Alzinar típic (<i>Quercetum ilicis galloprovinciale</i>).
	Sureda (<i>Quercetum ilicis galloprovinciale suberetosum</i>).
	Verneda (<i>Alneto</i> — <i>Lamietum flexouri</i>).
	Alzina surera (<i>Quercus suber</i>).
	Pi pinyer (<i>Pinus pinea</i>).
	Pi marítim o pinastre (<i>Pinus maritima</i>).
	Castanyer (<i>Castanea sativa</i>).
	Plantacions de pollancre.
	Plantacions de <i>Platanus hybrida</i> i <i>Robinia pseudoacacia</i> .
	Plantacions d'oms (<i>Ulmus minor</i>).
	Arees principalment agrícoles o urbanitzades.
	Avellaners concrets.
	Explotació de pomeres i pereres.
	Vivers de coníferes.
	Plantacions d'eucaliptus.
	Faixes de trànsit entre dues comunitats, representades amb un ratllat dels colors propis de les respectives comunitats.

